

Kopácsi Sándor

Az 1956-os magyar forradalom és a Nagy Imre-per

(részletek)

Rákosi görcsösen ragaszkodott a hatalomhoz, és megpróbált még a régi módszerekhez visszatérni. A poznaui lengyel felkelés és a Petőfi kör sajtótovíttaja után 400 ellenzéki politikus letartóztatására adott utasítást, de a szovjet vezetők, Mikoján és Szuszlov közbeléptek, és Rákosit menesztették.

Helyét a kettes számú lakáj Gerő Emő foglalta el. Gerő éppúgy fékezte a kibontakozást, mint Rákosi. Rajk László rehabilitációs temetésére is csak vonakodva adta meg az engedélyt. A temetésen jegyezte meg a Rajk-ügy egyik elítéltje: „A gyilkosok viszik vállukon a koporsót, világos, hogy a desztalinizációt a sztálinisták akarják végrehajtani, és ebből csak katasztrófa következhet. A jóslat, sajnos, bekövetkezett, de még felcsillant a remény, amikor a lengyel nép vértelen úton leváltotta a sztálinista vezetőket. Miért ne történhetne meg ugyanez nálunk is?

Az egyetemisták, a munkásfiatalok lengyelek melletti lelkesedése mindnyájunkra átragadt. Igen! Nagy Imre lesz a miniszterelnök, Kádár János a pártfőtitkár. A kompromittált vezetők helyébe a mellőzött, meghurcolt poli-

tikusok lépnek. A párt egy széleskörű reformpolitikával visszaszerzi a tömegek bizalmát, és minden rendbe jön. Ilyen reményekkel telve következett el 1956. október 23.

Egymást követően kaptam a jelentéseket, hogy az egyetemi diákság ezen a keddi napon tüntetésre készült. Rokonszenvüket akarták nyilvánítani a lengyel nép iránt, és nyomatékot óhajtottak kölcsönözni saját nemzeti reform-programjuknak. Reggel a főkapitányságon először Horváth Márton, a kommunista pártlap főszerkesztője hívott telefonon, és rendőri provokációt emlegetett. Lovasrendőröket látott az utcán, és ez, véleménye szerint, csak olaj lehet a tűzre. Pócze belügyminiszter-helyettes jött rá a rejtély nyitjára: a rendőrség lovasiskolája minden kedden a Hűvösvölgybe vonul ki gyakorlatra. Pócze parancsot adott: „Galopp vissza a kaszárnyába.”

Délben értekezletre rendelték a Belügyminisztériumba. A BM vezetői már az ülésteremben gyülekeztek. Köztük volt egy szovjet tanácsadó, akit azelőtt sohasem láttam. Az ülést Piros

László belügyminiszter nyitotta meg, majd a következőket mondta:

– Ide kérttem Kopácsi elvtársat, a főváros rendőrfőkapitánvát, hogy magyarázza meg nekünk, hogyan készült fel a várható eseményekre. Mint mindannyian tudják, ma délelőtt rádión keresztül betiltottam a tüntetést.

– Kérdéssel szeretném kezdeni, elvtársak. Mit tegyünk, ha a tüntetők a tilalom ellenére is felvonulnak az utcákon? Mert egy tüntetés megakadályozásához felszerelés kell. A háború előtt a Horthy-rendőrségnek voltak gumibotjai. Nekünk nincsenek. Kardjuk is volt, amellyel először kardlapozhattak, vagy szükség esetén vagdalkozhattak, de halálos sebet még mindig nem ejtettek. Nekünk kardunk sincs. Megbonthatják a tömeget a lovasrendőrök is, de nekünk még csak lovasrendőr tanulóink vannak, lovas rendőrségünk nincs. Tűzoltóinkat sem képezték ki a fecskendő használatára a tüntetőkkel szemben. Nekünk csak veszélyes lőfegyvereink vannak: géppisztolyaink és géppuskáink.

– És minden puskának van puskatusa, ha nem tévedek – szakított félbe a miniszter.

– Igen! De tételezzük fel, hogy a diákok a puskatustól sem ijednek meg és nem oszolnak szét; tételezzük fel, hogy ellenállnak, akkor nem marad más hátra, mint a rendőrség tüzet nyit. Akkor ki vállalja a felelősséget azért, hogy lövetett a tömegre és esetleg sokan életüket veszítik?

Végül azt javasoltam, hogy miután politikai válságról van szó, az ügyet nem lehet a rendőrség hatáskörében elintézni – a párt vezetőségétől kell utasítást kérni.

Mint kiderült, a politikai bizottság ugyanezekben az órákban éppen a tüntetési tilalomról tárgyalt.

A politikai bizottsági döntés híre előtt az új szovjet tanácsadó is szót kért. Arról beszélt, hogy Budapest utcáin fasiszták és imperialisták rohamcsapatai zavarognak, és a magyar karhatalom még habozik fegyverét alkalmazni.

~i szájátva hallgattuk szavait, tolmácson keresztül. A Pravda egész agresszív, elkoptatott frázisait vágta fejünkhöz, Sztálin egész hidegháborús szótárával együtt. Csakhogy ennek már nálunk, Magyarországon, három éve lejárt az ideje. A miniszterhelyettesek titokban összenéztek. Az ismeretlen tanácsadónak én így válaszoltam:

– A Moszkvából érkezett elvtársnak, úgy látszik, még nem volt ideje megismerkedni az itteni helyzettel. Ezért meg kell mondanunk neki, hogy a tüntetést nem fasiszták és egyéb imperialisták tervezik, hanem egyetemi hallgatók, munkások és parasztok lányai, fiai, akiket nagy gonddal válogattunk meg, mielőtt beiratkozhattak az egyetemre. Országunk értelmiségének krémje követeli jogait és akarja rokonszenvét nyilvánítani a lengyel népnek.

A kékszemű, szőke hajú, fontosságának nyilván tudatában lévő idegen, aki a második világháború német tisztjét juttatta eszembe, paprikavörös lett, miközben a felszólalásra adott választ oroszra fordították. A kibontakozó vitát telefonhívás szakította félbe. Gerő Ernő közölte, hogy a politikai bizottság a tüntetési tilalom feloldását határozta el. Ezt mindjárt a rádióban is bejelentették. A feszültségünk feloldódott.

(...)

A főkapitányságra visszatérve egymást érték a telefonhívások a harcok-

ról, az egész kétségbeesett védekezésről szóló jelentések. A Kilián laktanyából, amely még három napig tartotta magát. A Marx térről, a Kálvin térről, a Corvin közből, Kőbányáról, Csepelről, Óbudáról, a Vérmezőről jöttek a sürgető segítségkérések: „Küldjön gyorsan felmentést, az oroszok az ágyúikkal lemeszárolnak mindenkit, a gyerekeket is, az Isten szerelméért, gyorsan!”

Az orosz páncélos egységek válasza a Molotov-koktélokra ugyanis az volt, hogy módszeresen szétrombolták az épületet, ahonnan csak egy lövést is leadtak rájuk. Egész házsorokat pusztítottak el, abban a hitben, hogy felkelő csoportok húzódnak meg a falak mögött. Csak azon csodálkoztam, hogy a főkapitányságot nem támadták meg. Valószínűleg azért nem, mert a Szovjetunió lelkes magyar informátorai úgy tájékoztatták az orosz vezérkart, hogy az épületet Király Béla hatalmas erőddé építtette ki, nehézfegyverekkel és utcai harcokra külön kiképzett rohamosztagokkal – ami persze nem volt igaz.

Majd személyes telefonhívás futott be a jugoszláv nagykövetségről, Vukmirovics helyettes katonai attasétól.

– Előbb nem telefonálhattam, Sándor, de most sürgős. Gyere azonnal a nagykövetségre.

– A nagykövetségre? Miért?

– Mert kislányod, Judit is itt van.

Ekkor jöttem rá, hogy Nagy Imre és néhány társa a parlamentből a jugoszláv nagykövetségre ment.

– Feleségeddel együtt gyere, Sándor – hangzott a kagylóban. – Várunk. Számíthatsz vendégszeretetünkre és barátságunkra.

Azt feleltem, hogy egyelőre nem hagyhatom el a főkapitányságot, itt kell

fontos teendőimet ellátnom, de kérem, hogy nyugtassa meg lányunkat, hogy nem történt bajunk, és hamarosan viszontlátjuk egymást.

Vukmirovics ezután szinte óránként telefonált. Szavaiból – bár ezt telefonban kifejezetten nem mondta – az a benyomásom támadt, hogy nem egyedül Judit várja a szüleit. Az új kommunista párt vezetősége ugyanis ott volt a nagykövetségen. Természetesen Kádár Jánoson és rajtam kívül. A többi öt: Nagy Imre, Donáth, Losonczy, Lukács György, Szántó, és ha tárgyalni akartak, illetve határozatot hozni, a párt szervezeti szabályzata értelmében, az én jelenlétemre is szükség volt. „A forradalomban megújhodott párt vezetőségének új határozatai pedig más irányt adhatnak az eseményeknek”, gondoltam, és megígértem, hogy legkésőbb másnap, november 5-én reggel mi is odamegyünk.

A kitűzött időpontban el is indultunk, csak hogy a hajdani Andrassy, majd Sztálin úton, amely a forradalom napjaiban a Magyar Ifjúság útja nevet kapta, javában dúlt a harc, ezért feleséggel és egy oroszul jól beszélő őrnaggal a párhuzamos kis utcákon haladtunk és jutottunk el a szovjet nagykövetség környékére. Itt a házak sértetlenek, az utcák nyugodtak voltak.

Egyetlen fegyveres csoport sem provokálta az egész felkelés idején az országunk urait.

Egyszerre szembekerültünk egy szovjet őrjáráttal.

– Drug, Kopácsi – szólalt meg az őrjárat egyik tagja, a magyar belügyminisztérium egyik szovjet tanácsadója, fedőnevéen „Huszár” ezredes. – Kopácsi elvtárs, jó, hogy jött. A nagykövet elv-

társ és Kádár János akarnak magával beszélni. Már tegnap is vártuk. Jöjjön velem, mindjárt bemegyünk hozzá.

Összenéztünk Ibolyával és az őrnaggyal. A zűrzavar teljes volt. Hogyan magyarázhattam volna meg igazi úticélunkat? Különbösen is addigra az őrző körülvett bennünket és játékos, vendégszerető mozdulatokkal tuszkoltak bennünket a nagykövetség bejárata felé.

Ennek nagy udvara laktanyára hasonlított. A melléképületek mentén harcokocsik, páncélos járművek és nehézlövegek is sorakoztak. Mindenütt géppisztolyos katonák.

Az őr bezárta mögöttünk a kaput és intett, hogy várjunk. „Huszár” ezredes eltűnt. Ott várakoztunk, amíg megjelent az új szovjet tanácsadó, akivel október 23-án, Piros belügyminiszter értekezletén találkoztunk össze először és szólalkoztunk mindjárt össze, de akinek személyazonosságát mind ez ideig nem ismertem. Az ő parancsára egy páncélozott gépkocsiba kellett beszállnunk, míg ő maga egy tankban foglalt helyet, majd még egy tankkal együtt kigördültünk az utcára. Mivel Ibolya közben azt is elmondta, hogy kislányunkhoz indultunk a jugoszláv nagykövetségre, Ibolyát le akarták szállítani az autóról, de ő nagy kiabálás árán velem maradt.

Az úticél a Magyarországon állomásozó szovjet csapatok sashalmi laktanyája volt. Itt nem Kádár János várt bennünket. Az előcsarnokba vezettek. Feleségemet és Géza őrnagyot a jobboldali szobába irányították. Utánuk

akartam menni, de egy fegyveres katonával állta utamat.

– Itt várjon!

Majd kinyílt a terem végén lévő szárnyasajtó, amelyen keresztül a díszterembe léptem. Több szovjet tábornok között ott állt színpadi pózban a kis zömök orosz „tanácsadó” menetoszlopunk első tankjából.

– Szemét, megismersz?

Azt dadogtam, hogy nem.

– Iván Alexandrovics Szerov hadseregtábornok vagyok, a bolsevik párt központi bizottságának tagja, a Szovjetunió minisztertanácsa mellett működő állambiztonsági bizottság elnöke. Október 23-án, azon az értekezleten goromba voltál hozzám. Budapest legmagasabb fájára foglak felakasztatni.

Az járt a fejemben, hogy végem van, de azért válaszolnom kellett.

– Tiltakozom! Mint a Magyar Nemzetgyűlés képviselője, mentelmi joggal rendelkezem. Egy idegen hadsereg parancsnoka nem tartóztathat le.

Kabátom belső zsebéből kihalásztam képviselői igazolványomat és Szerovnak nyújtottam.

Nem vette át, ezért az előtte lévő íróasztalra tettem. Erőltetett nevetéssel sepegte le onnan a kézfejevel. Az igazolvány a lába elé esett, csizmájával belerúgott, hogy az a terem másik felébe repült.

– Maga bolond – folytatta Szerov –, ha előbb elhagyta volna a posztját és átáll hozzánk, minisztert csináltunk volna magából.

KOPÁCSI SÁNDOR (1922, Miskolc – 2001, Toronto) rendőrtiszt, az 1956-os forradalom idején Budapest rendőrfőkapitánya, a Nemzetőrség helyettes főparancsnoka. November 5-én a szovjetek letartóztatták, később a Nagy Imre-per hatodrendű vádlottjaként életfogytiglanra ítélték. 1963-ban szabadult, fizikai munkásként dolgozott, 1975-ben kivándorolt Kanadába. A rendszerváltás idején visszatért Magyarországra, részt vett és beszédet mondott Nagy Imre újratemetésén. Jogi, erkölcsi és anyagi kárpótlásban részesült, rendfokozatát visszakapta, később altábornaggyá léptették elő. Aktív közéleti tevékenységet folytatott, de távol maradt a pártpolitikától. 2000-ben hajlott kora miatt visszaköltözött gyermekeihez a tengerentúlra.

Ébredj